

Széchenyi gyermekei?

Horváth Gergely interjúja

Vesztesek — ifjúság az ezredfordulón címmel jelent meg az a tanulmánykötet, amely kutatási eredmények alapján próbálja feltérképezni az ifjabb hazai generáció anyagi és szellemi kondícióit, megkísérel számára kitörési lehetőségeket találni. Csepeli Györgyöt, az **Európai és nemzeti kötődések a magyar tizenévesek körében** című tanulmány szerzőjét kérdeztük — a vesztesekről.

Magyar Hírlap: – A kötet üzenete nagyon pesszimistán hangzik: hazánkban a 11-17 éves korosztálynak nincsenek érvényesülési esélyei. Egyetért ezzel a megállapítással?

– Ez nem pesszimizmus, hanem egy valószínűségi ítélet, amelynek megvannak a maga történeti, szociológiai és politikai kiindulópontjai. Csökken a nemzeti jövedelem, az ország szorul ki a nemzetközi munkamegosztásból, gyarmati pozícióba kerül a világ központjaihoz képest, csökken az átlagosan várható élettartam, a környezet állapota katasztrofális, a társadalmi egyenlőtlenségek égbekiáltóak. Mindez nem sok optimizmusra ad okot.

Magyar Hírlap: - Az ön – Závecz Tiborral írt – tanulmányából mégis mintha az lenne kiolvasható, hogy a szellemi kondíciók azért biztatóbbak. Talán az egyik legszemléletesebb érv az, hogy az anyagiakkal szemben a kulturális javak elosztása szinte azonos a kulturális proletártól a kulturálisan jól ellátottig, továbbá a megkérdezettek 88 százaléka tanult idegen nyelven.

– A tények arra utalnak, hogy az életbe belépő új nemzedékek a rájuk zúduló kellemetlen tényekkel szemben igyekeznek új, pozitív tényeket kialakítani. Feltétlenül harc vár az ifjabb nemzedékekre, bár a kutatás óta eltelt három év tapasztalatai alapján várható, hogy a negatív tendenciák erőteljesen szembe fognak szegülni a fiatalokkal. Az életbe belépő új generáció reagálhat azzal, hogy belemegy valamilyen vállalkozásba, és a fekete- vagy szürkegazdaság előnyeit élvezve viszonylagos függetlenségre tesz szert, avagy a világ fejlettebb régióiba vándorol át. És úgy tűnik, mindkét lehetőségre fölkészülnek.

Magyar Hírlap: - Más lehetőségeik nincsenek? Megszoknak vagy megszöknek?

– De van, és itt kell rámutatni a kultúrpolitika nagy felelősségére. Egy ilyen kis ország, mint a miénk itt a végeken, a kultúrájánál fogva tudja magát kihúzni a mocsárból. Ám az a kultúra, amely nem egyszerűen a fölzárkóztatást, hanem a központba való beugrást lehetővé teszi, nem a magaskultúra, hanem egy alapvetően informatikai kultúra. Egy különös tér van kibontakozóban, amely azáltal keletkezik, hogy olyan kommunikációs hálózat erezi be a Földet, amelybe mindenkinek egyenlő lehetősége van bekapcsolódni és az adatokhoz hozzá-

jutni, amelyből aztán mindenki létrehozza a maga univerzumát. Az elektronikus kommunikáció jóvoltából egy pillanat alatt bent lehetek a kultúra középpontjában. Az Internet erre jó példa. Ez a lehetőség adva van, de csak ebben a pillanatban, mert az információs korszak éppen most következik be, most kell csatlakoznunk hozzá vagy soha: tényleg a Rubicon előtt állunk.

Magyar Hírlap: – Egy ilyen világba és kultúrába fel- és belenövő ember számára milyen értelmet nyer a nemzeti identitás és az Európához való kötődés?

– Ez a lehetőség mindent újra fog fogalmazni. Nem szünteti meg a kulturális kötődéseket, de megváltozik a kulturális közösség tagjainak viszonya a kultúrához. Arany János összes műve nem lesz érvénytelenebb attól, hogy a számítógépen hozzáférhető lesz, csak más lesz az ő jelenléte az egyetemes kultúrában. A magyar kultúra fantasztikus lehetőség előtt áll, hogy megmutathassa magát az új elektronikus világtérben. Az egyén számára a nemzeti és európai kötődések választhatóak, önkéntesek lesznek, elvesztik kötelező érvényüket. De más kultúra szabta határok is átjárhatóak lesznek, mint a nemi, nemzedéki, foglalkozási, vallási határok. Egy elektronikus térben mindenki az lehet, aki akar, anélkül, hogy feladná azt, ami tulajdonképpen ő. A magyar fiataloknak informatikát kell tanulniuk és nyelveket, valamint utazniuk kell.

Magyar Hírlap: - És versenyképesek lesznek?

– Egy részük igen. Az igazi veszély az, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek az elviselhetetlenségig fokozódnak, bár nem dickensi értelemben. Akiknek nincs információjuk, nincs kulturális tőkéjük az információs társadalomban, azok lényegében növényi létre vannak kárhozthatva. Sokkal nagyobb a tét. Aki veszít, annak soha többé nem lesz lehetősége arra, hogy egyáltalán induljon a versenyben.

Magyar Hírlap: - Milyen polgárai lesznek majd e virtuális jövőnek a magyar – most még – tinédzserek?

– Sok félnivaló nincsen, ha a gyerekeken múlik, illetve az ő felnőttégükön. Igazán komoly előítéletes komplexusokat nem találunk. A tekintélyelvűség tartalékai egyszer és mindenkorra megszűntek. Nagyfokú készenlétet tapasztaltunk a multikulturalitásra és a toleranciára. Ezek olyan útipoggyászok, amellyel eséllyel indulhat valaki a boldog élet felé a XXI. Században.

Magyar Hírlap: - A nemzeti hagyományból mit visznek magukkal?

– Az önismereti elemeket viszik tovább és még azokat, amelyek a nemzeti identitást feladatnak tekintik. Nem azon örvendeznek éjjel-nappal, hogy ők magyarok, hanem azt nézik, hogy ebből milyen feladat következik. Mint Széchenyi István, akit nemzeti azonosságtudata többek között arra sarkallt, hogy felépítse a Lánchidat. A nemzeti identitásnak szoros összefüggésben az önkritikával és a számvetésre való hajlandósággal van egy teljesítményre ösztönző komponense. Ezt a generációt ez jellemzi. Nem érték azzal egyet, hogy nemzetileg közömbösek lennének. Közömbösnek tűnhetnek a szélsőjobb által képviselt nemzeti látószögből nézve. De nem hiszem, hogy Széchenyi elégedetlen lenne ezzel a generációval.

Magyar Hírlap: - Ön gyakori vendégtanára amerikai egyetemeknek. Tapasztalatai szerint e korosztály mentalitása itthon és az államokban mennyire rokon?

– Két döntő különbség van. Az egyik az európaiság, a másik az államszocialista autoriter jelleg levetkőzése és a demokratikus, piaci társadalomba való átmenet megélése. Az európaiságból fakadó különbség egyértelműen a történeti tudat gondolkodásformáló szerepében mutatkozik meg. Ha itt Európában bárhol baktat az ember, akkor tudja, hogy kétezer évvel ezelőtt is baktattak azon az úton. Ha töröknek, avaroknak vagy akármi másnak is hívták őket, van egy kontinuitása a létnek. Amerikában minden kor mindent elkövet annak érdekében, hogy tökéletesen elpusztítsa a múltat. New York például a XIX. század végén csodálatos kisváros volt, Amszterdamhoz hasonló. A másik változat a múlt Disneylanddévá tétele.

Az amerikaiak olyan társadalomban nőnek fel, amely kétszáz éve írott alkotmány szellemében, iszonyatos prosperálás mellett, tulajdonképpen kiszámítható szabályokat produkálva teszi lehetővé a békés önépítést. A piaci társadalomba való átmenet nagyon megterhelő, ami rányomja bélyegét az új, poszt-szocialista generációra. Amerikában mindezt a modernből a posztmodembe való átmenet jelenti, ami nem ugyanaz, mint a feudalizmus szocialista formájából a kapitalizmusba való átfejlődés. Nulláról az egyre lépni sokkal megterhelőbb, mint egyről a kettőre. Amerikában a nulla az valamikor a Függetlenségi nyilatkozat körül íródott, nálunk meg, ha minden jól megy, 1989-ben. A kulturális különbségek megosztják a világot. Samuel Huntington írt két éve egy cikket, amelyben a jövőt a kultúrák harcaként jellemzi. Az amerikai kultúra kétségtelenül érvényes változata az emberi kultúrának: több dologban tagadja európai szülőanyját, de ekkor még nem is beszéltünk az iszlám és keleti kultúráról. Ha Huntingtonnak igaza van, akkor a világ új erővonalak mentén szerveződő konfliktuspotenciált melenget, amelynek a kihatásai felbecsülhetetlenek.

Magyar Hírlap: – Vissza Spenglerhez?

– Nem abban az értelemben. Itt mindez az elektronikus térben fog zajlani.

Magyar Hírlap: - S az ifjúság ebben az erőterben is vesztesként indul?

– Én az ifjúságot nem tartom vesztesnek. Bereményi Géza mondta egy interjúban épp a Magyar Hírlapban, hogy '89 óta élet lett Magyarországon, annak minden zordságával együtt. Ennek a nemzedéknek megadatik az élet igazi jelentése: van, ami sikerül és van, ami nem. Mindenkinek – elvileg – lehetősége van arra, hogy a saját sorsának kovácsa legyen. S így nyilván lesznek vesztesek, de győztesek is.